

Karstad den 20 maj 1758 och 1760

Händelser vid Oppmannasjöns strand

1758

Det hade äntligen blivit fred i Skåne efter alla krig. 100 år efter freden i Roskilde och 79 år efter freden i Lund började Skåne bli svenskt. 1750 bodde 944 000 kvinnor och 837 000 män i Sverige. 1751 hade den tyske prinsen Adolf Fredrik blivit kung efter påtryckningar från Ryssland. I Christianstad på Allön, omgivet av vatten och stadsmurar, led invånarna fortfarande av smuts och dålig hygien. Gödsel och avskräde kastades i vallgravarna som spred en stank över stan trots att man på senare tid fått bukt med lösspringande kor, får och getter på de stensatta raka gatorna.

I Karstad var det dock friskt och skönt. Var man en duktig fiskare kunde man få upp abborrar, brax och till och med gammalgäddan ur Oppmannasjön som variation till bröd och kålrötter.

Den 20 maj 1758 sken solen in genom det lilla fönstret och värmdes upp undantagsstugan på Frälsehemmanet Karstad nr 11. Anna och gårdsmannen Sven Pärsson vaknade efter nattens sömn. Sven log och tittade på sin hustru där hon låg vid hans sida, liten och tunn. Hon log tillbaka. Två fårade ansikten som log varmt och innerligt. Sven var nöjd med sitt liv trots långa arbetsdagar och slit. Den 26-åriga flickan Anna Svendsdotter hade blivit Svens hustru den 21 oktober 1716. Själv var han då 29 år gammal. De fick det ganska gott ställt mot många andra och hade till och med råd med pigor. Först kom Kierstina, som slet hårt för att försörja sin pojke Truls, senare började också Sissa att tjäna piga på Karstad nr 11.

Ett år efter bröllopet mellan Sven och Anna, närmare bestämt den 1 augusti 1717, blev de föräldrar till en son som fick namnet Nils. År 1720 fick de ännu en son vars namn blev Pär. De båda pojkarna växte upp och speciellt den yngste född 1720 blev en stark karl. Det var också han som fick ta över gården efter sin far och därmed också försörjningen av sina gamla och utslitna föräldrar i undantagsstugan. Sonen Nils, född 1717 var lite lytt och försörjde sig så gott han kunde.

Nu hade åren gått och denna morgon den 20 maj 1758 hade Sven och Anna delat livet i 42 år. Nu var de båda gamla och hade svårt att röra sig. Det var med darrande ben som Sven kröp ner från sängen till det trampade jordgolvet. Det kändes fortfarande kyligt. Än hade inte sommarsolen hunnit värma upp Moder Jord. Sven skyndade att sticka in de nakna fötterna i träskorna. Vid sidan om sängen stod hans käpp som han täljt av en bastant trädgren för flera år sedan. Nu kom den till stor hjälp när han rätade upp sin krokiga rygg och stapplade fram till ytterdörren. Det knirrade i trävirket när Sven öppnade den övre delen av dörren och tittade ut. Jojomensan Pärns ena piga hade varit där och satt en liten spann med härligt varm nymjölkad mjölk. Sven tog på sig lite mer kläder och hjälpte därefter sin kära hustru upp ur bädden. Tillsammans åt de dagens första måltid. Dagen hade fått en fin början för Sven och Anna.

Efter några timmar bestämde Sven sig för att gå ut en stund. Kanske skulle han försöka meta en abborre i sjön till gårdens hushåll eller kanske samspråka med någon av grannarna. Anna satt på stolen vid bordet och tittade ut genom det lilla fönstrets fyra glasrutor. Utanför stugan spirade små kålrotplantor som skulle växa till sig och ge familjen föda under året. Det hade blivit ännu en sommar i Annas 68-åriga liv.

Vid middagstid kom sonen Pär in med lite soppa till sina föräldrar. Han frågade efter sin far, men Sven var inte hemma. Anna åt ensam och väntade på att Sven skulle komma hem. Tiden gick men ingen Sven syntes till och Anna blev oroligare och oroligare.

Plötsligt bankade det hårt på dörren. Det var sonen Pär och grannen på den södra sidan om gården som kom in i stugan. Pär harklade sig och stötte fram orden "Far är död, han har drunknat i sjön". Anna vacklade och den sköra kroppen började skaka. Hon stirrade med tomma ögon på sin son och tårar letade sig ner för hennes kinder. Hon hade svårt att förstå att hennes käre gode livskamrat aldrig mer skulle komma hem till henne igen. "Hjälp mig gode Gud" viskade hon. Någon timme senare bars Svens döda kropp hem till Karsta nr 11.

Sex dagar senare, och dagen efter ordinarie sommarting på Villands häradsrätt i Fjälkinge, begravdes gårdsmannen Sven Pärsson på kyrkogården i Österslöv, under en traditionell begravningsceremoni i 1100-talskyrkan.

Ordinarie sommarting den 25 maj 1758

Villands häradsrätt 1758 A i a:43. Nr

S.d. gafs HRn tilkiänna huru som gamle mannen Swen Pärss. i Karsta den 20 i denna månaden funnits död liggande i siön därstädes och bredewid landet anhängande för den skuld frälse Inspectoren Wälb:de Christian Ekström det HRn behagade om denna mans timade död undersöka, på det hans anhörige måtte underrättade blifwa huru mäd dess döda lekamen kommer at förfaras; och som den afdöde haft sitt hemwist hos dess son Pär Swenss i Karsta, så förkallades han at härutinnan afgif:a den uplysning han härom äga kan, som efter föregången åtwarning til sanningens rena utsago, sälunda skiedde.

at han icke, ei eller dess hustru och tjenstefolk, warit hemma den dagen då dess fader olyckel: omkommit, utan då de om morgonen gådt ut i marken på deras arbete, har bem:te deras fader om 60 års ålder, och merendels af ålderdoms krämpor siuk och sängliggande, legat i sin säng och då de om middagstiden hemkommit saknat honom, hans hustru allenast warit hemma, h:ken (vilken) ej wetat hwar mannen tagit vägen, förrän tienstedrången och naboerne wattnat sine hästar vid siön, därest de funno honom liggande; hafwande Pär Swenss: sedan honom sådant blifwit kunnogt strax med grannarnes tilhielp tagit honom up; och vidare kundskap har han sig icke härom bekant, men Inspectoren Ekström tilkiänna gifwer at pigan Kierstina Svensdr skall sedt den gl: afledne mannen samma dag sittja wid siön, hwarföre han och äfwen låtit henne inkalla, och som hon befinnes wara oskyld med den afledne, så företrädde hon och med hand å bok witeseden aflade samt efter warning utsade

at samma dag som gamle Swen Pärss: omkommit har hon haft ärende til siön och skulle twätta et kar, då hon wid middagstiden funnit denne gl: gubbe sittja wid siöbrädden, och tagit af sig skiortan, och loppade el:r rengiorde sig från ohyra, hafwande han äfwen tilfrågat wittnet h:d hon skulle giöra med kare, och när hon swarade, at de skulle twätta får uti det samma, har han som haft 2:ne får hos wittnets matfader efterfrågat huru det war med hennes lamb och om de något wäxte, hwarpå wittnet gådt hem och mera har hon sig icke bekant. Sedemera tilkiännagaf äfwen Inspectoren Ekström, at han låtit inställa bonden Pär Pärss: och drängen Ola Pärss:, h:ke jämwäl företrädde och med

hand å bok eden aflade samt efter föregången åtwarning för mehned berättade

1:o Pär Pärss: at wid middagstiden samma dag som Swen Pärss: omkommit har han tillika med andre wittnet drängen Ola Pärss: kommit til siön och då förnummit först et par träskor flytande och sedan gamla gubben liggande död ut wid landet, hwaräst han lämnat kläderna, men en krycka han brukte stödjå sig wid stod utmed honom intil en giärdesgård, och befants å honom ingen annor åkomma, än någon klåda han warit beswärad med.

2:o Ola Pärss: wittnade aldeles lika med förra wittnet.

Härefter företeddes H: Kyrkioherden Hiorts i Österslöf afgifne betygande under nästl: gårdag at afdöde mannen Swen Pärss: alltid fördt ett christel:t och anständigt lefwerne icke warit beswärad mäd någon ogudachtighet, utan alltid wisat sig mohn wara, at oförsummel: och med andacht nyttia sine salighets medel, samt så länge hälsa och kraf-ter det kunnat tillåta befalt Guds hus; wäl plägade denna mannen då och då något klaga sig öfwer sin myckne swaghet, som medellöshet på ålderdommen dock aldrig hört honom fälla någre ord och utlåtelsor, som kunde utmärka någon swårmodig ledsna wid werlden, hwarföre H: Kyrkioherden förmenar detta dess timade dödsfall händt af någon wådel: händelse och som ingen widare upliusning stod häröfwer at erhålla, så stannade HRn häröfwer i följande

Utslag

Som afföregående ransakning befinnes, det ingen tilförlåtel: underrät-telse kunnat erhållas huru och på h:d sätt gamle mannen Swen Pärss: i Karsta til lifwet omkommit uti siön därstädes; icke heller sådanne omständigheter förekommit, som skulle han med berådt mode sig lifwet afhändt, utan fast mera utmärkas will, at slikt af wåda och olyckel: händelse sig skolat tildragit; i synnerhet som berörde gamle man warit siuk och bräckel: samt efter utseende, under det han welat rengiöra sig stupat i siön och dymedelst såsom kraftlös måst lifwet tillsättja; för den skuld och som dess siälesörgare Kyrkioherde Wälärewördige och Höglärde Herr Hiort intygat det han i lifstiden fört et stilla och gud-fruchtigt lefwerne, pröfwar HRn skiäl:t i stöd af 13 Cap: 3§ m.bl. det bör Swen Pärssons afdöda kropp ärliga begrafwas, som wederbörande til rättelse lämnat warden.

I Österslövs Dödbok 1758 antecknades följande

Den 26 maj i 2:dra Stora Böndagen begrofs gamle Gårdmannen Sven Pärsson af Nr 11 Karstad som var 71 år gammal, och fants död lig-gande vid sjön straxt vid landet den 20 hujus, hvarom behörigen af Lofl. Tingsrätten i Fjälkinge blef undersökt och befunnits, att detta skiedt af våda, och efter utseende under det han verkat gå ut och två och ren-göra sin ofvan med utvärtes skröplighet belagda kropp, och ty medelst såsom svag och kraftlös, stupat omkull, och lifvet tillsatt, hvarför ock hans lekamen enligt samma Häradsrätts utslag af den 25 hujus blev ärligen begravnen.

1760

För Anna blev livet mycket svårt efter mannens död. Nu hade hon inte längre sin Sven att lita till. Det var svårt och förnedrande för henne att ständigt behöva hjälp med allt, från att komma ur sängen på morgonen tills att det var dags att åter gå till sängs på kvällen. Vissa dagar fick hon av skröplighet ligga kvar i sängen hela dagen. Det var ingenting Anna kunde utföra i gengäld mot mat, sovplats och all hjälp hon fick av gårdens pigor. För Pär och hans familj blev modern en stor belastning. Pigornas arbetskraft behövdes på så många andra ställen på gården både utomhus och i hushållet.

Den 20 maj 1760 på tvåårsdagen efter att Sven Pärsson hittats död nere vid Oppmannasjöns strand fann Zachris Zacharisson och fiskaren Truls Åkasson på Karsholms gods Anna ligga framstupa med ansiktet under vatten och med benen på torra land. Händerna var sammanlagda under den lilla magra kroppen. Anna hade avlidit på samma plats som hennes man Sven.

De båda männen Zachris och Truls blev mycket bestörta och ropade till Annas sonhustru Anna Swens dotter som stod vid sjön en bit längre bort och tvättade. – Anna, hämta din man omedelbart, hans mor har råkat ut för en otäck olycka. Anna sprang hemåt till gården och kom efter en

Urtima ting den 31 maj 1760

Villands häradsrätt 1760 A i a:45.

Åhr 1760 then 31 Maii, så til allerödmiukast föllje af Kongl: Mtz och Riksens Högloft: Götha HåfRätts Höggunstige förordnande, under then 7 Maii sidstl: som och til Hörsammande af Kongl: Landshöfdinge Embetets i Christianstad aflätne skrifwelse daterad d: 24 uti berörde månad, instälte sig undertecknad särskilte domare uti Willands härad och Karsta by at tillika med nämndemännen

*Jören Månsson
Jon Truedsson
Daniel Turasson
Uti Oppmanna
Pär Jonsson och
Trued Månsson*

anställa urtima Ting och Ransakning, til utrönande huru och på hwad sätt gamla Inhyses hustrun på Frälsehemmanet Num II derstädes Anna Swens dotter omkommit, som then tiugonde uti thenna månad funnits död liggande nära wid siöbrädden.

Ehuru domhafwander i god tid genom brefupbodar tillräckelig nämnd, hafwa inga flere än förenämde sig infunnit, hwarföre och urtima tingsRn nödsakades at til bisittjare antaga twenne Bofaste och ärlige Bönder här i Byen, neml: Måns Nilsson och Nils Nilsson, h:ka efter aflagd Embets Ed sine säten intogo.

Såsom actor i målet förekom Frälse Inspectoren ifrån Karsholm, Wälb:de Christian Ekström, som tilkänna gaf thet han til upliusnings ernående låtit inkalla Fiskarne uppå Karsholms Gård, Zachris Zachrisson och Truls Åkasson, och husmannen Pär Trulsson, samt hemmans åboerne Måns Johansson, hustrurna Bengta Nilsdr och Kierstina Pär-dotter härstädes, h:ka Inspectoren anhölt måtte edel: afhörde blifwa, hwarpå the förekallades och ojäfwade med hand å bok wittnes Eden aflade samt efter tiänlig warning för mened hwar för sig berättade

Imo Zachris Zacharisson, at då han d 20 sidstl: war tillika med fiskaren Truls Åkasson i begrepp at fiska har han, såsom roende litet före then andre, blifwit warse nedre wid Siöbrädden och en giäresgård som kallas Åhrlaget hustru Anna dödliggande, hafwande fötterne på landet som woro helt torra och hufwudet med then öfrige kroppen i wattnet, dock så at wattnet stod något öfwer hufwudet och halsen, men ej öfwer ryggen eller then öfrige delen af kroppen; Hafwande bem:te hustru haft händerne sammanlagde under sig, wid h:kn syn han blev mycket bestört och ropade strax til den af dödas sohn hustru Anna Swens dotter som stod neder wid Siön och twättade ett långt stycke therifrån, samt gaf olyckshändelsen wid handen hwarpå bemelte hustru och des man Per Swensson kommo genast neder högeligen sörjande öfwer thetta timade dödsfall.

Uppå begäran af Åkäranden tillfrågades wittnet om han funnit någon åkomma på then döda eller något tecken, hwaraf man kunnat se at någon warit wällande til thes död?

Swarades nej.

2do Truls Åkasson wittnar aldeles lika med förra wittnet.

3tio Måns Johansson gör ena handa berättelse.

4to Swen Åkasson at han sedt then döda liga i wattnet som bemelt är, och at Måns Nilsson samt Pär Trulsson uptogo henne, då han förnam ingen åkomma, men wid efterseende uti gräset funno the at hon gådt igenom norre wängs led neder åt Siön.

5to Pär Trulsson har ingen vidare underrättelse än at som the andre sedt henne ligga i wattnet.

6o Bengta Nils dr har wid uptagandet ej funnit någre åkommor eller blånader på den döda kroppen och mera wet wittnet ei.

7mo Kierstina Pärslotter wittnar till alla delar lika med nyss afhörde wittnen.

Urtima Tings Rätten gjorde härefter så til den afdödas son och dess hustru som the öfrige följande frågor:

Huru gamal then afdöda hustrun war? Hwarpå Herr Magistren och Kyrkioherden i församlingen wälärewördige och höglärde Herr Nils Hiort som äfwen war närwarande, berättade at hon mästedels upnådt 70 års ålder.

L:des om thenna döda uti sin tid warit något siuk eller med annor swårighet beswärad? Då alla intygade at hon en lång tid warit mycket siuk, och i synnerhet uti sidsta åren så af sig kommen, at hon icke på något sätt kunde hielpa sig sielf, warandes hon jemwäl contract eller borttagen (förlamad) uti händerne och i synnerhet uti den högra.

L:des om the någon sin hördt af then döda säga uti sin lifstid, att hon wore ledsen wid werlden eller wille giöra af med sig?

S:des nej, och at sådant aldrig hörds.

L:des widare om någon warit tilstädes enär Anna gick ut? Hwartil sonen Pär Swensson swarade at han tå war uti stugan.

L:des slutel: om intet Pär Swensson efterfrågade sin mor då hon warit någon tid borto?

S:des at han, som trodde dess moder efter wanligheten war utgången til dess andre son Nils Swensson, ej frågade thereafter utan mente at hon war ther.

Inspector Ekström såsom åklagare, underställer urtima Tings Rätten huruwida then döda kroppen får ärliga begrafwas eller ei, samt tillika om icke den döda hustruns son Pär Swens: h:ken bort med sin gamla moder, såsom swag och åldrig hafwa nogare upseende, måtte med någon känning så wäl honom som andre til warning bliwa ansedd, hälst hon warit uti dess hus och der sitt undantag, samt underhåll haft utom det at des swaga hälsa och krafter icke honom obekante warit.

Härefter yttrade sig Herr Kyrkioherden och Magistren Hjort uppå frågan: thet han ei annat förmärkt än afdöda hustrun Anna, så wäl som dess andre åhörare i församlingen, fördt ett gudeligt christeligt och stilla lefwerne, samt nyttiadet sine salighets medel, instämmer i öfrigt med Inspector Ekströms påstående, medan han förmodar at thet hade tilkommit Pär Swensson tillika med dess hustru at på alt möyel:t sätt

enligt barnslig skyldighet tillhanda gå dess åldersegna swaga moder; i synnerhet som hon ei underlåtit at anständigt upfostra dess son; och mera war ei at erseia utan afsades efter rådplägning häröfwer fölljande

Utslag

Alldenstund inga sådana omständigheter uti föregående ransakning inlupit, som kunnat utmärka thet af döde hustrun Anna Swensdr i Karsta, med fri willja och berådt mode, warit wällande till dess d:20 uti denna månad timade död, utan fast mera sannorlikt förekommit at slikt af ålderdoms swaghet, siuklig tilstånd och ett olyckeligit fall kan hafwa sig tildragit; Ty och i anseende så dertil som ock at bemelte hustru uti lifstiden, enligt Kyrkioherden i församlingen Årewördige och Höglärde Magister herr Nils Hiorts nu aflämnade intygande, fördt ett stilla och gudfruktigt lefwerne, pröfwar urtima Tings Rätten skiäligt enl:t XIII Cap: 1.§ mbl. det bör Anna Swensdotter en anständig och christelig begrafning niuta. Kunnande likwäl then afdödas son Pär Swensson i Karsta icke undgå at för å sido satt wård om thes åldersstegna siukliga och swaga moder plikta Tjo dl:r S:mt. Som til efterrättelse lämnas.

*År och dag som föreskrifwits står
På Urtima Tings Rättens wägnar
Efter Förordnande
H:O: Danckwardt*

I Österslövs Dödbok 1760 antecknades följande

Den 1 juni begrofs gamla och svaga inhyses Enkan Anna Svensdotter af Nr 11 Karstad, som den 20 nästl maj fant's död liggande nedre vid Sjöländet derstädes, och låg kroppen framstupa med ansiktet i vattnet, men fötterna merendels på torra landet. Öfver detta måhl blef uhrtimma Ting hållit i Karstad den 30 nästl maj, då ingen tillräckelig anledning kunde finnas, at denna Enka med upsåt och berätt mod på detta sättet kastat sig i sjön, utan at hon härstädes lærer oförseende stapplat och fallit omkull, särdeles som hon icke allenast till hufvud och sinnen tycktes vara något svag, utan jämväl till händer och fötter var så skröplig och vanmäktig at hon svårligen utan vägledare kunde gå, ej heller med händerna kunde påkläda sig sina egna kläder, hvarföre och urtimma Tingsrätten stadnade i det utslag, att hennes döda kropp skulle ärligen och christeligen begrafvas. Men sonen eller hemmans Åboen Pär Svensson i gården under hvars vård och upseende denna Enka var, blef för sin ovarsamhet och efterlåtenhet för urtimma plicktfälld till 10 daler smts:s böter, särdeles som ock samma våderliga och bedröfveliga händelse för 2 åhr sedan vid denna tiden tilldragit sig med hans gamla svaga fader. Denna Enka var elljest in emot 70 åhr gammal.

För en usel bråd död, bevare oss milde Herre Gud!!!

Yvonne Palm-Lundström

Källor:

Tingsrättsprotokoll från Villands häradsrätt. 1758 och 1760

Österslövs dödbok 1758 och Österslövs dödbok 1760.

Varmt Tack till Börje Ohlsson, Bodil Persson och Birgitta Odén.